

กลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน *

Strategy for Strengthening Northern Communities, Using Community Economy Based

สุรสิงห์ แสงโสด และมนัส สุวรรณ

Surasingh Sangsod and Manus Suwan

สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Mekong and Salween River Basin Regional Studies Program,

Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail: ssangsod@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบน และสร้างกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐานเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิจัยผานวิธีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วย กลุ่มผู้นำและสมาชิกของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น ที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ รวม 40 คน และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนเข้มแข็งที่เป็นเป้าหมาย จำนวน 317 ครั้วเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย สำรวจศักยภาพชุมชน แบบสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบคือข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล

* ได้รับความ: 23 มีนาคม 2563; แก้ไขบทความ: 30 เมษายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 2 พฤษภาคม 2563

โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS และข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผล

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้นำ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และการสนับสนุนจากเครือข่ายในการพัฒนา 2) กลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน สรุปเป็นกลยุทธ์ “การเรียนรู้ของชุมชนสู่ความเข้มแข็ง” หรือ “LEARN” ประกอบด้วย กลยุทธ์การค้นหาและพัฒนาผู้นำ (L : Leader) กลยุทธ์การให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนา (E : Educated) กลยุทธ์การสร้างทัศนคติการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (A : Attitude) กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (R : Resource) และกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา (N : Network)

คำสำคัญ: ชุมชนเข้มแข็ง; การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน; เศรษฐกิจชุมชน

Abstract

This research study entitled "Strategies in Strengthening the Upper Northern Communities by Using Community – Based Economy" aims to study factors related to strengthening the upper northern communities and to create strategies in strengthening the upper northern communities by using community – based economy. This research was a quantitative study that employed mixed-method design. The research target group consisted of the group of the leaders and the members of community's economy, the group of 40 local leaders including both formal and informal, and people from 317 families belonging to the target strong communities. This research instruments were Community Potential Survey, a questionnaire and an Interview. To analyze the data, SPSS was used for the quantitative data, while the content analysis causal analysis was used for the qualitative data.

The results are as follows: 1) The factors relating to the strengthening the upper northern communities consisted of the Community leader factors, concerning community participation, physical factors, social and cultural and supportive from the development network. 2) Strategies that strengthened the upper northern community by using community-based economy was "Community Learning to Strengthen" or "LEARN" in includes strategies for finding and developing leaders (L: Leader), strategies for education for development communities (E: Educated), strategies to create a shared ownership attitude (A: Attitude), strategies for natural resource and environmental development of communities (R: Resource) and network development strategies (N: Network)

Keywords: strong communities; strengthening communities; community economy

1. บทนำ

ในปี พ.ศ. 2500 ธนาคารโลกซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะช่วยทำการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ได้จัดส่งคณะสำรวจเศรษฐกิจ เข้ามาช่วยศึกษาข้อมูลและศึกษาวิจัยเศรษฐกิจ และของประเทศไทย โดยคำเชิญของรัฐบาลไทยในขณะนั้น คณะผู้เชี่ยวชาญร่วมกับทางคณะเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้จัดทำรายงาน A Public Development Program for Thailand ต่อมามีการแปลเป็นฉบับภาษาไทย ชื่อว่า โครงการพัฒนาของรัฐบาลสำหรับประเทศไทย โดยได้มีการเสนอข้อมูลวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา และแนวทางในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเห็นว่าควรเน้นการแข่งขันเสรี การพัฒนาดังกล่าวได้นำสู่การขยายตัวของการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ในขณะที่สินค้าส่วนใหญ่คือ สินค้าประเภทเครื่องจักรกลและสินค้าขั้นกลาง

การนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปมีสัดส่วนลดลงเรื่อย ๆ ในด้านการส่งออกส่วนใหญ่ยังเป็นสินค้าขั้นปฐม ในปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา ระบบเศรษฐกิจไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงในแง่ของโครงสร้างการผลิตมากขึ้น ประเทศไทยได้ถูกผลักดันเข้าสู่การแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ เนื่องจากนโยบายเศรษฐกิจเสรีที่มีการเปิดโอกาสให้ต่างชาติ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และ

ยุโรปตะวันตก เข้ามาลงทุนโดยตรง (Direct Investment) ในขณะเดียวกัน องค์การระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ก็เข้ามามีบทบาทในการเสนอให้รัฐบาลไทยปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองการขยายตัวของระบบทุนนิยม ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 รัฐบาลได้ดำเนินการออกพระราชบัญญัติพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และตั้งสำนักงานสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น เพื่อทำหน้าที่วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 (โครงการสารานุกรมไทยฉบับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 24, 2553)

นับตั้งแต่ที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้วทั้งสิ้น 12 ฉบับ โดยแผนฯ ฉบับที่ 12 มีช่วงระยะเวลาของแผนตั้งแต่ปี 2560-2564

ยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะแรก ได้แก่ การพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจะยกระดับความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ทัดเทียมประเทศที่เจริญแล้ว จะต้องลอกเลียนแบบการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคด้านอุตสาหกรรม ทั้งทดแทนการนำเข้าและส่งเป็นสินค้าออก (ประหยัด ปานดี, 2543) และจากแนวความคิดดังกล่าว ทำให้ตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504) เป็นต้นมา การพัฒนาประเทศได้มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้ตัวแบบการพัฒนาจากต่างประเทศ ซึ่งมุ่งหวังให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า โดยในระยะแรก การพัฒนามุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก และการทำงานเป็นการสั่งการจากบนลงล่าง (top-down) แต่จากการประเมินผลการปฏิบัติงานพบว่าการพัฒนาที่เน้นรวมศูนย์อำนาจไม่ใช่คำตอบที่แท้จริง จึงได้เปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาจากบนลงล่างเป็นการประสานการทำงานร่วมกัน (bottom-up) ระหว่างรัฐกับประชาชนมากขึ้น (แผนฯ 5) และภายหลังจากเกิดปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ช่วงปลายปี พ.ศ. 2539 ต่อเนื่องถึง พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนฯ 8 กระแสของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ได้ถูกกล่าวถึงอย่างมากในสังคม ในฐานะที่เป็นทางเลือกใหม่ของการพัฒนา ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทุกภาคส่วนให้การยอมรับแนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็งว่าเป็นเป้าหมายสำคัญแท้จริงของการพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติยังมีความสับสนในเรื่องของวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายให้ได้ตามที่มุ่งหวัง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากการพัฒนาเศรษฐกิจ

ชุมชนฐานราก เป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐบาลในระยะหลังตั้งแต่แผนฯ 9 เป็นต้นมา ได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญและส่งเสริมผ่านโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล (OTOP SME กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ)

การดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวในหลายชุมชนประสบความสำเร็จ ชุมชนมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี มีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี แต่ในขณะเดียวกัน ในหลายชุมชนการดำเนินการยังคงมีปัญหาในการปฏิบัติและยังไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้อย่างแท้จริงด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่หลากหลายแตกต่างกันไป

จากที่มาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงเชื่อว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับกลยุทธ์และกระบวนการของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งจะได้จากการศึกษาพัฒนาการการดำเนินงานของชุมชนต้นแบบที่มีการดำเนินการจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของการสร้างชุมชนเข้มแข็งและสามารถนำไปประยุกต์ขยายผลใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนอื่น ๆ ที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิจัยผสมวิธี (Mixed – method design) เป็นการวิจัยเชิงผสมโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) กับข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Data) และแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Data) ใช้วิธีการศึกษาหลากหลาย ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้ง การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วย

1.1 ผู้นำและสมาชิกของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ที่ตั้งอยู่ในชุมชนเข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จ (ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและองค์กรที่เกี่ยวข้อง) ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน จังหวัดละ 1 แห่ง

1.2 ผู้นำท้องถิ่น ที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล หรือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น พระสงฆ์ ครู โดยกำหนดจำนวนเป้าหมายเก็บข้อมูลพื้นที่ละ 5 คน ใช้การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive sampling)

1.3 ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนเข้มแข็งที่เป็นเป้าหมาย จำนวน 317ครัวเรือน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกนที่ระดับความเชื่อมั่น 95% สุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยการจับฉลากเลขที่บ้านของครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจศักยภาพชุมชน แบบสอบถามประชาชนทั่วไป แบบสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น และ แบบสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน เครื่องมือ ที่สร้างขึ้นถูกนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบว่าเครื่องมือที่สร้างขึ้นนี้มีความชัดเจนถูกต้องหรือไม่รวมทั้งการพิจารณาสำนวนภาษาที่ใช้ในข้อความว่าสอดคล้องกับลักษณะที่ต้องการจะวัดหรือไม่ เพื่อให้เครื่องมือ มีความตรงในเนื้อหา (Content validity)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บข้อมูลบริบทของชุมชนผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจข้อมูลดำเนินการโดยประสานกับผู้นำท้องถิ่นให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลบางส่วนที่มีการจัดเก็บไว้แล้ว ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม

3.2 การเก็บข้อมูลแบบสอบถามประชาชนทั่วไปในพื้นที่ ทำการเก็บจากประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนครัวเรือนละ 1 ชุด โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างและทำการสุ่มโดยการจับฉลากเลขที่บ้านตามจำนวน ที่กำหนดเพื่อให้โอกาสทุกครัวเรือนมีโอกาสถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.3 การเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) ใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน โดยขั้นแรก ติดต่อประสานงานผู้นำชุมชนพร้อมกับชี้แจง

วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานของผู้วิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและนัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์ แล้วจึงทำการสัมภาษณ์ตามแผนที่กำหนด โดยมีการบันทึกภาพและการ บันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ของแต่ละบุคคล จำนวนหมู่บ้านละ 5 คน

3.4 การเก็บข้อมูลจากผู้นำและสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำ และสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน โดยขั้นแรก ทำการประสานงานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบพื้นที่ ขอความอนุเคราะห์ประสานนำผู้วิจัยเข้าพบกับผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน เป้าหมาย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานของผู้วิจัย รวมทั้งประสานนัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus group) เมื่อถึงกำหนดนัดหมายจึงทำการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย และในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการบันทึกภาพและการบันทึกเสียงใน การสัมภาษณ์ของแต่ละบุคคลตามแผนการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิง ลึก (In-depth interview) เพิ่มเติมจากผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ให้เกิดความ ชัดเจนเพิ่มมากขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบ คือ

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative analysis) ทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS โดยนำไปจัดระเบียบและสร้างคู่มือลงรหัส แล้วจึงนำข้อมูลไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์และใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการ วิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายถึงลักษณะทั่วไปของข้อมูลที่เก็บ รวบรวมได้โดยการนำเสนอข้อมูลในรูปของการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ (Percentage) และแปลผลข้อมูลโดยใช้แผนภูมิ ประกอบการพรรณนาข้อมูลพร้อมภาพประกอบ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative analysis) ใช้เทคนิควิธีการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผล (Causal analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนโดยใช้ เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน” สามารถสรุปผลการวิจัยตามกรอบของวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบน

ในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบน จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทำให้สามารถสรุปได้ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคเหนือตอนบนได้ ดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านผู้นำ

ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งโดยจะเห็นได้ว่าในชุมชนที่เป็นเป้าหมายการศึกษาทั้ง 8 แห่งล้วนแต่พบว่าผู้นำมีศักยภาพในการทำงานในด้านต่าง ๆ ผู้นำชุมชนนั้นอาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ผู้นำที่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่มีอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนราชการต่าง ๆ ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้มีหน้าที่โดยตรงทั้งในด้านการปกครองการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยอาศัยรูปแบบของการพัฒนาที่สอดคล้องไปกับการดำเนินงานของระบบราชการที่มีการทำงานอย่างเป็นแบบแผนที่เห็นชัด ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามผลการดำเนินงาน สรุปผลการดำเนินงานต่าง ๆ ไปยังหน่วยงานที่บังคับบัญชา ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนภายใต้สถานภาพบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ผู้นำกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนมีลักษณะเป็นผู้นำทางความคิด เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าชุมชนเข้มแข็งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนี้ล้วนมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ ถือเป็นแกนกลางในการเชื่อมประสานการทำงานในภาคส่วนต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินไปได้และทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาก้าวหน้าขึ้น

1.2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถือว่ามีความสำคัญในการที่จะทำให้การพัฒนาต่าง ๆ ประสบความสำเร็จโดยถึงแม้ว่าชุมชนจะมีผู้นำที่มีทักษะความสามารถและประสบการณ์ในระดับสูง แต่หากไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนแล้วก็ยากที่จะทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ บรรลุได้ตามวัตถุประสงค์ สังเกตได้จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เป็น

ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนในชุมชนล้วนแต่มีความตื่นตัวที่จะร่วมในการพัฒนาและพร้อมที่จะร่วมปฏิบัติตามแนวทางที่ผู้นำชุมชนได้กำหนดไว้ทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติ

สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนในทุกภาคส่วนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของชุมชนโดยไม่แบ่งแยกกลุ่มหรือฝ่ายในการทำงานปัจจัยด้านนี้มาจากวิธีคิดของคนในชุมชนที่มองเห็นภาพการทำงานของชุมชน เป็นภาระหน้าที่ของส่วนรวม เป็นภาระหน้าที่ของคนในชุมชนทุกคนที่ต้องร่วมรับผิดชอบในการทำงาน การแบ่งฝักฝ่ายในชุมชนล้วนแต่ไม่ก่อให้เกิดผลดีใด ๆ ตรงกันข้ามที่จะส่งผลเสียทำให้การดำเนินงานพัฒนาต่าง ๆ ไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้

ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จรูปแบบในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนก็จะแตกต่างกันไปตามศักยภาพและความสามารถของบุคคล ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมสามารถทำได้ทั้งร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนการทำงาน ร่วมในการลงมือปฏิบัติงาน ร่วมในการติดตามประเมินผล และที่สำคัญที่สุดคือ การร่วมรับผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้น สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น จากการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับประโยชน์ที่ประชาชนคิดว่าจะได้รับ โดยในระยะแรกสังเกตว่าหากประชาชนเห็นว่ากิจกรรมที่เข้าร่วมนั้นเป็นกิจกรรมที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่ตนก็มีแนวโน้มว่าจะมีประชาชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมนั้นมากกว่ากิจกรรมที่ประชาชนยังอาจมองไม่เห็นถึงผลที่จะได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรม ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรมมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากประโยชน์ส่วนบุคคลเปลี่ยนเป็นคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะมากขึ้น ชุมชนเข้มแข็งส่วนใหญ่ประชาชนจะมีวิธีคิดในการทำงานเพื่อท้องถิ่นของตนเองและคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเองอย่างเห็นได้ชัด หลายคนยินดีที่จะอยู่ร่วมในการให้ข้อมูลแก่บุคคลภายนอกด้วยความเต็มใจทั้ง ๆ ที่อาจต้องสูญเสียรายได้จากการทำงาน ซึ่งคำตอบที่ได้รับจากคำบอกเล่าของคนเหล่านั้น สรุปได้ตรงกันว่าการทำงานเพื่อชุมชนถือเป็นหน้าที่สำคัญที่ประชาชนทุกคนต้องร่วมกันและไม่สามารถปล่อยให้เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงอย่างเดียว การทำงานร่วมกันของทุกคนทุกฝ่ายในชุมชน ประโยชน์ที่แท้จริงที่ได้กลับคืนมาก็จะตกอยู่กับชุมชนในภาพรวมด้วยเช่นเดียวกัน และสุดท้ายปลายทางของประโยชน์ที่จะได้รับก็จะส่งถึงครัวเรือนของประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านนั้น

1.3 ปัจจัยด้านกายภาพ

ปัจจัยทางด้านกายภาพสะท้อนถึงความพร้อมของชุมชนแต่ละแห่งถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การพัฒนาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนหลายแห่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีปัจจัยสนับสนุนทางด้านกายภาพเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ถูกนำมาต่อยอดและพัฒนาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนและให้ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่สำคัญให้แก่คนในชุมชนและถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

1.4 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการศึกษาจะเห็นว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาต่าง ๆ จะมีรากฐานทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่ถูกจัดวางไว้และสืบทอดต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ชุมชนหลายแห่งผ่านวิวัฒนาการจากในอดีตที่เป็นชุมชนที่มีลักษณะเหมือนชุมชนทั่วไปกล่าวคือ ไม่ใช่ไม่มีลักษณะเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นหากแต่มีรากฐานจากคนในรุ่นก่อนที่ได้สร้างเอาไว้ เช่น วัฒนธรรมความรักความสามัคคีความเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชนทำให้คนรุ่นหลังได้นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการทำงานของชุมชนลักษณะดังกล่าวถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การพัฒนานั้นสามารถต่อยอดและดำเนินการต่อไปถึงแม้ว่าชุมชนบางแห่งจะมีความขัดแย้งหรือความเห็นที่ไม่ตรงกันเกิดขึ้นบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องปกติของการทำงานทั่วไป แต่ชุมชนจะมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเหล่านั้นโดยใช้หลักของเหตุผลซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาจากคนรุ่นก่อนๆ

1.5 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากเครือข่ายในการพัฒนา

ในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้นในความเป็นจริงของการพัฒนาในยุคปัจจุบันต้องยอมรับว่าชุมชนหลายแห่งยังคงมีข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชนของตน ดังนั้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นอาจอาศัยเพียงชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว ในการดำเนินงานบางอย่างอาจไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากศักยภาพของชุมชนยังไม่มีขีดความสามารถมากพอที่จะดำเนินการดังกล่าวให้สำเร็จลงได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยศักยภาพจากเครือข่ายองค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมในการผลักดันการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จทั้งในด้านการส่งเสริมพัฒนาความรู้ทักษะความชำนาญในเรื่องต่าง ๆ ทางด้านวิชาการและการปฏิบัติงาน รวมทั้งการสนับสนุนเงินทุน ในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะช่วยส่งผลให้การดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

2. กลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภาคเหนือตอนบนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน

จากการศึกษาข้อมูลชุมชนเข้มแข็งในชุมชนภาคเหนือตอนบนทั้ง 8 แห่งสามารถสรุปสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ โดยสรุปเป็นกลยุทธ์ “การเรียนรู้ของชุมชนสู่ความเข้มแข็ง” หรือ “LEARN”

กลยุทธ์ “LEARN” หมายถึง กลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ให้แก่ทุกภาคส่วนในชุมชนที่ประสบความสำเร็จและสามารถพัฒนาจนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาได้นั้นมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยการเรียนรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมากในอันที่จะสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนของตนให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นไปได้ซึ่งในกระบวนการของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นที่ผ่านมาจะเห็นว่าพัฒนาการของชุมชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่จะสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและนำพาให้ชุมชนประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยพื้นฐานจากความเข้าใจและความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ต้องจับมือเรียนรู้ร่วมกันจึงจะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จได้ และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของกลยุทธ์ LEARN นั้น สามารถแยกองค์ประกอบรายละเอียดปลีกย่อยออกเป็น 5 กลยุทธ์ ดังนี้

2.1 กลยุทธ์การค้นหาและพัฒนาผู้นำ (L : Leader)

โดยปกติผู้นำของชุมชนก็คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนและได้รับการยอมรับนับถือ การยกย่องให้เกียรติ มีภูมิหลังที่ดี มีผลการปฏิบัติงานที่ดี และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ดีในชุมชน แต่การที่จะกำหนดว่าบุคคลใดจะมาเป็นผู้นำที่แท้จริงของชุมชนนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างยากจากการศึกษาชุมชนเข้มแข็งทั้ง 8 แห่ง พบว่า มีวิธีการในการค้นหาผู้นำชุมชนที่แท้จริงซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่มีการสืบทอดจากสายโลหิตหรือวงศ์ตระกูลและผู้นำชุมชนที่ได้มาจากการคัดเลือกของประชาคมในชุมชนโดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำชุมชนมาก่อน แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าผู้นำของชุมชนจะได้มาด้วยวิธีการใด การที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาได้ อาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่มาของผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นสำคัญ จากการวิจัยพบว่าไม่ว่าผู้นำชุมชนจะได้มาโดยสายเลือด จากการสืบทอดวงศ์ตระกูล หรือผู้นำชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกมาจากประชาคมของชุมชนซึ่งไม่ได้เคยมีความเกี่ยวข้องกับผู้นำชุมชนคนเก่ามาก่อนก็ตาม ทั้งนี้ คุณลักษณะสำคัญของผู้นำชุมชนที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับทัศนคติ และความ

มุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความคิดเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และมีความเสียสละเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนที่จะสามารถนำพาชุมชนให้มีความก้าวหน้าเจริญรุ่งเรืองและมีความเข้มแข็งสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตัวเองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีความรู้ความสามารถและมีศักยภาพที่จะทำงานที่หลากหลายภายใต้ภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากชุมชนทั้งในเรื่องของความสามารถในการวางแผนการบริหารงาน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศที่สำคัญและรวมทั้งทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น ทักษะด้านภาษาและทักษะด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นความจำเป็นที่ผู้นำชุมชนในอนาคตที่จะสามารถพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งได้อย่างแท้จริง

2.2 กลยุทธ์การให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนา (E : Educated)

นอกจากผู้นำชุมชนที่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนให้มีความเจริญ ก้าวหน้าไปได้ตามที่ตั้งใจ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า แม้ว่าผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถมากเพียงใดก็ตาม หากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแล้วก็จะไม่สามารถที่จะทำให้การพัฒนาสามารถก้าวสู่ความสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้ ดังนั้นสิ่งที่ควรต้องคำนึงถึงเพื่อทำให้การพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้น จำเป็นต้องให้การศึกษาแก่สมาชิกของชุมชนเพื่อให้มีความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงและมีความสามารถและศักยภาพในการที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาร่วมกันกับผู้นำที่มีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่งในลักษณะของการก้าวเดินไปด้วยกัน สำหรับการให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาสามารถทำได้หลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญวิธีการที่ได้จากการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

- 1) การเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้รับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการฝึกอบรมความรู้ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ ความสามารถ และศักยภาพในการทำงาน โดยอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นวิทยากรต่าง ๆ

- 2) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูล

ข่าวสารซึ่งจะมีช่องทางที่หลากหลายในการเข้าถึงจะทำให้ประชาชนได้รับรู้และสามารถติดตามการทำงานต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างใกล้ชิด และสามารถสื่อสารได้อย่างทันทั่วถึง

3) จัดระบบโครงสร้างการทำงานภายในชุมชนให้ชัดเจนในรูปของคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ โอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนอย่างใกล้ชิดในทุกขั้นตอน ชุมชนเข้มแข็งที่ประสบความสำเร็จหลายแห่งมีลักษณะของการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการชุมชนไปยังกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ อาจจะอยู่ในรูปของหย่อมบ้าน คุ่มบ้าน ที่จะมีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการดูแล แก้ไขปัญหา และประสานการทำงานภายในกลุ่มย่อย และหลังจากนั้นจึงมอบหมายให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มเข้ามามีการบริหารจัดการในโครงสร้างของชุมชนในภาพรวมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการงานภายในของชุมชนนั้นมีความคล่องตัวและสามารถเข้าถึงการทำงานในส่วนต่าง ๆ ในทุกพื้นที่ของชุมชนอย่างทั่วถึง

2.3 กลยุทธ์การสร้างทัศนคติการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (A : Attitude)

การพัฒนาไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม ทัศนคติของคนที่จะต้องเกี่ยวข้องในวงจรของการพัฒนาทุกส่วนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านการพัฒนาต้องยอมรับว่าทัศนคติของคนในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนาในชุมชนได้ สังเกตได้จากชุมชนที่เข้มแข็งส่วนใหญ่องค์ประกอบที่สำคัญคือคนในชุมชนต่างล้วนมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนา ทุกคนล้วนมีความตระหนักถึงความสำคัญและผลที่จะได้รับเมื่อชุมชนของตนเองมีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ และเสียสละความสุขส่วนตนบางประการเพื่อให้การทำงานในส่วนรวมของชุมชนสามารถดำเนินการได้ ในชุมชนที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาและพูดคุยทั้ง 8 แห่งล้วนแต่ปรากฏภาพดังที่ได้กล่าวไปอย่างชัดเจน จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน เมื่อมีโอกาสได้พูดคุยสนทนากันในระหว่างการทำงาน ทุกคนล้วนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าเมื่อใดก็ตามที่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมในชุมชนนั้น ชาวบ้านทุกคนพร้อมที่จะพักงานส่วนตัวและมุ่งให้ความสำคัญกับความร่วมมือกับงานชุมชนส่วนรวมมาก่อน ทั้งนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าเมื่อชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า ผลของความสำเร็จต่าง ๆ นั้นก็จะตกกลับมาเป็นผลประโยชน์กลับคืนสู่คนในชุมชนนั่นเอง ทัศนคติในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าชุมชนที่จะประสบกับความสำเร็จและก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้นั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีทัศนคติที่ถูกต้องกับการพัฒนาของสมาชิกในชุมชนนั่นเอง ทั้งนี้ การที่จะสร้างทัศนคติให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักในการดำเนินการจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาและ

ความอดทนของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่ง จากการวิจัยได้พบว่าวิธีการที่แต่ละชุมชนใช้ในการสร้างทัศนคติให้แก่คนในชุมชนประกอบด้วย การสร้างแรงบันดาลใจจากตัวอย่างของผู้ที่ประสบความสำเร็จในชุมชนก่อน ซึ่งในระยะแรกอาจมีประชาชนเพียงบางส่วนที่เป็นแกนนำและถือเป็นตัวอย่างของความสำเร็จจนทำให้คนอื่น ๆ เกิดแรงบันดาลใจและพยายามที่จะทำตามเพื่อให้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน ในระหว่างนั้นกลุ่มของผู้นำชุมชนก็ต้องแสดงให้เห็นอย่างแท้จริงว่า มีความทุ่มเทเสียสละ และปรารถนาที่จะทำงานเพื่อชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างจริงจัง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่จะทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและเกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำงานและพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนในโอกาสต่อไป

2.4 กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (R : Resource)

ปัจจุบันทรัพยากรของชุมชนอาจครอบคลุมความหมายในหลายรูปแบบอย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่มักเป็นชุมชนที่มีความพร้อมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ ทรัพยากรต่าง ๆ ที่กล่าวถึงอาจหมายถึงทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น คุณภาพของดิน คุณภาพของแหล่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ หรืออาจหมายถึงทรัพยากรทางสังคม เช่น วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน ผู้นำอาสาสมัครชุมชน ดังนั้น การที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบความพร้อมและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชนให้มีความพร้อมที่จะรองรับการขับเคลื่อนการพัฒนาต่าง ๆ ให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินการดังกล่าว เริ่มต้นในขั้นตอนของการสำรวจทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีอะไรบ้าง และมีสภาพเป็นเช่นไร และจะสามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นได้ด้วยวิธีใด ทั้งนี้ การดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคณะกรรมการและประชาชนในชุมชนที่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับข้อมูลมากที่สุด ซึ่งจะสามารถตัดสินใจและกำหนดแนวทางของการพัฒนาทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม แต่ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งที่มีกพบในการดำเนินงานของแต่ละชุมชนคือ เมื่อชุมชนมีการสำรวจตรวจสอบถึงศักยภาพและความพร้อมของแหล่งทรัพยากรชุมชนต่าง ๆ ที่มีอยู่

และได้ข้อสรุปที่จะดำเนินการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนั้น ปัญหาที่สำคัญที่มักพบก็คือ การที่ชุมชนไม่มีขีดความสามารถมากเพียงพอ ในการที่จะดำเนินการพัฒนาทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วยตนเอง เนื่องจากประเด็นที่ต้องดำเนินการพัฒนานั้นมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้เอง ในส่วนนี้มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการที่จะปรับปรุงและพัฒนาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านั้นให้สามารถรองรับการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้ไปสู่ความสำเร็จได้

2.5 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา (N : Network)

“ไปคนเดียวไปได้ไว ถ้าจะไปให้ไกลต้องไปเป็นทีม” สอดคล้องกับลักษณะของการดำเนินงานพัฒนาในยุคปัจจุบันอย่างยิ่ง และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าไม่มีชุมชนที่ประสบความสำเร็จแห่งใดที่สามารถดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาไปได้โดยลำพังด้วยตนเองแต่ความสำเร็จในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ ทั้งในด้านของการต่อรองผลประโยชน์ การถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์และนวัตกรรมต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ที่อาจได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และองค์กรภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ ที่มีศักยภาพสูงในการที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ ซึ่งจากการวิจัยในครั้งนี้พบว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จต่างมีเครือข่ายความร่วมมือจากทั้งภายในและภายนอกที่มีความเข้มแข็งอย่างยิ่ง ซึ่งในการทำงานที่ผ่านมาของชุมชนในแต่ละแห่งต่างประสบกับปัญหาความท้าทายในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสร้างปัญหาและผลกระทบให้แก่ชุมชนอย่างมาก แต่การสนับสนุนและช่วยเหลือจากเครือข่ายที่มีอยู่ทำให้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ก็สามารถผ่านพ้นไปได้ โดยข้อเท็จจริงต้องยอมรับว่าการเป็นชุมชนในยุคปัจจุบันนี้ยังคงมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสมบูรณ์ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากการดำเนินงานนั้นเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ จึงอาจสรุปได้ว่าการที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้กว้างขวาง ทั้งนี้ ชุมชนจำเป็นต้องเปิดตัวเข้าสู่การทำงานในเชิงเครือข่ายมากยิ่งขึ้น หากชุมชนใดที่สามารถเข้าสู่ระบบเครือข่ายและความเชื่อมโยงร่วมมือกันกับชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จแล้วนั้นก็จะเป็นตัว

ขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะสามารถสนับสนุนการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชนใน ส่วนที่เกินขีดความสามารถของตนเอง ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการก้าวสู่ การเป็นชุมชนเข้มแข็งได้มากขึ้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภาคเหนือตอนบน ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยด้าน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม และปัจจัยด้าน การสนับสนุนจากเครือข่ายในการพัฒนา ซึ่งสามารถนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้แก่ชุมชนประกอบด้วยกลยุทธ์การค้นหาและพัฒนาผู้นำกลยุทธ์การให้การศึกษาแก่ ชุมชนเพื่อการพัฒนากลยุทธ์การสร้างทัศนคติการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน กลยุทธ์การพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน และกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544) ที่กล่าวว่า การเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง จำเป็นต้องอาศัยจากทุกภาคส่วน โดยชุมชนเป็นแกนหลัก ส่วน ภาครัฐและภาคเอกชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนหรือหนุนเสริมศักยภาพชุมชน ให้สามารถแก้ปัญหาของ ตนเองได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องได้รับการส่งเสริม ในเรื่องต่าง ๆ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนในขณะเดียวกัน เมื่อมีความจำเป็นยังสามารถ ติดต่อบุคลากรจากหน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนจากภายนอกชุมชนให้เข้ามาสนับสนุน เช่น การให้คำแนะนำและอบรม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความพร้อมในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักแก้ไขปัญหาชุมชน

คนในชุมชนมีการตั้งองค์กรทำงานกันเอง โดยผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง เสียสละ พุ่มเท เอาจริงเอาจัง และมีความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วง ผู้นำต้องได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ในเรื่องการนำชุมชน และควรมีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้นำในด้านต่าง ๆ ทุกระดับ เพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมกันพัฒนาสังคมใน ภาพรวม นอกจากนี้ พิทยา ว่องกุล (2542) ก็ยังได้ให้ข้อมูลว่า ในภาวะสถานการณ์การ เปลี่ยนแปลงในกระแสปัจจุบัน ทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคม ซึ่งยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ บ้าง ก็ทำให้ชุมชนอ่อนแอ สังคมเกิดวิกฤติในด้านต่าง ๆ ดังนั้น ในการพัฒนาหรือการเสริมสร้างให้ชุมชน เข้มแข็งนั้น จึงจำเป็นต้องมองถึงวิสัยทัศน์ใหม่การสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของชุมชนเป็นสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรประสานแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยกำหนดโครงสร้างให้ครอบคลุมทั้งระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ทั้งนี้ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เป็นตัวแบบของการพัฒนาและให้มีตัวแทนผู้ที่ประสบความสำเร็จเข้าร่วมเป็นกรรมการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และจัดทำเป็นขั้นตอนกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 กำหนดแผนการดำเนินงานในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนที่ชัดเจน และกำหนดกรอบระยะเวลาในการทำงาน การติดตามการดำเนินงานในทุกๆ ระยะอย่างชัดเจนเพื่อที่จะสามารถกำกับ ติดตาม และช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนในกรณีที่มีปัญหาและข้อขัดข้องในการดำเนินงาน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ขยายขอบเขตของการวิจัยให้ครอบคลุมชุมชนอื่น ๆ ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยอาจขยายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ และทำการเปรียบเทียบตัวแบบของการพัฒนาในบริบทต่าง ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). *ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย*. กรุงเทพฯ : ชัคเชส มีเดีย.

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

(2547). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 24 โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ประหยัด ปานดี. (2543). *ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ: การวิเคราะห์เชิงระบบ*. ม.ป.ป. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิทยา ว่องกุล. (2542). *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองบนพื้นฐานชุมชนอาชีพไทย*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2557, จาก http://library1.nida.ac.th/jourfull1/tesapiban1/tpiv94n10_20-25.pdf.